

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

**Sprawozdanie z konferencji naukowej
„Źródła do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych”
Poznań, 11 i 12 maja 2017 roku**

11 i 12 maja 2017 roku w Pałacu Działyńskich w Poznaniu odbyła się konferencja naukowa: „Źródła do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych”, zorganizowana w ramach realizacji projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 11H 12 0237 81 (umowa nr 0011/NPRH2/H11/81/2012) *Staropolskie instrukcje rodzicielskie*.

W skład komitetu naukowego i organizacyjnego wchodził pracownicy Zakładu Historii Wychowania Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: prof. dr hab. Dorota Żołędź-Strzelczyk (przewodnicząca), dr Katarzyna Kabacińska-Łuczak oraz uczestniczki stażu naukowego na WSE UAM: dr Małgorzata Elżbieta Kowalczyk (sekretarz konferencji) z Zakładu Historii Powszechnej (XVI – XVIII w.) z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz dr Urszula Wróblewska z Katedry Historii Wychowania Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku.

W konferencji udział wzięło dwudziestu dwóch prelegentów, głównie przedstawicieli nauk humanistycznych z różnych ośrodków akademickich, instytucji naukowych i bibliotek, oraz liczne grono słuchaczy zainteresowanych tematyką staropolskich podróży edukacyjnych. Uroczystego otwarcia konferencji dokonała prof. zw. dr hab. Agnieszka Cybał-Michalska, dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Następnie gości powitała prof. zw. dr hab. Dorota Żołędź-Strzelczyk, przewodnicząca komitetu naukowego konferencji. Zwróciła uwagę na znaczenie źródeł w badaniach podróży edukacyjnych i w nawiązaniu do wieloletnich badań archiwalnych prowadzonych wspólnie z dr Małgorzatą E. Kowalczyk z Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach projektu NPRH omówiła formy dokumentów, kierunki i płaszczyzny eksploracji badawczych w ujęciu analiz jakościowych, jak też ilościowych.

W ramach konferencji organizatorzy zaproponowali rozważania naukowe w kontekście czasoprzestrzennym związanym z trzema etapami peregrynacji: przygotowaniem, podróżą i powrotem. Panele dyskusyjne składały się na sześć

sekcji i trwały dwa dni. W pierwszym dniu odbyły się trzy panele dyskusyjne: „Przed wyruszeniem w drogę”, „W trakcie peregrynacji” i „Źródła różne”. Pierwszy panel dyskusyjny rozpoczęto o godzinie 9.40. Nad jego przebiegiem czuwał prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, który zapowiedział trzy wystąpienia: prof. dr hab. Bożeny Popiołek „Edukacja z za grobu. Testamenty staropolskie jako źródła do podróży edukacyjnych w XVII – XVIII wieku”, dr hab., prof. UW Romana Krzywego „Stanisława Grochowskiego wierszowany protreptyk dla synów Michała Działyńskiego (1610)” oraz mgra Romana Dziegielewskiego „Sztuka prowadzenia obserwacji podczas peregrynacji akademickich w świetle traktatów apodemicznych w XVI i XVIII wieku”. Wystąpienia prelegentów rozpoczęły dyskusję nad teoretycznym uwarunkowaniem źródeł oraz ich rodzajami, wyróżniono źródła o charakterze apodemicznym, testamenty oraz poetyckie. Następnie po przerwie, w ramach pierwszego panelu odbyły się trzy kolejne wystąpienia: dra hab. Adama Kucharskiego „Instrukcje podróży Wacława Rzewuskiego dla synów z połowy XVIII w.”, dra Jana Rysia „Instrukcje rodzicielskie jako źródło do dziejów edukacji wojskowej Polaków za granicą (XVI – XVII wieku)” oraz dr Małgorzaty E. Kowalczyk „Matki jako autorki instrukcji dla synów wyjeżdżających w podróż edukacyjną w czasach staropolskich”. Wygłoszone referaty zainicjowały dyskusję, którą przełożono na godzinę 14.45. Po przerwie obiadowej dyskutowano na temat przedsięwzięcia, jakim była podróż edukacyjna. W odniesieniu do staropolskiej sytuacji społecznej wskazano na takie cele podróży, jak wzmocnienie i gloryfikacja rodu, obrona ojczyzny, czy ochrona wiary katolickiej. Zasygnalizowano także znaczenie badawcze instrukcji i wskazówek dla podróżującego o charakterze moralno-obyczajowym, które pełniły funkcję wychowawczą. Poruszono również kwestię powielania przez autorów treści z wcześniejszych instrukcji do podróży edukacyjnych.

W drugim panelu, któremu przewodniczył prof. UG, dr hab. Kazimierz Puchowski, referaty o przebiegu podróży wygłosili: dr hab. Agnieszka Wiczorek na temat „Edukacyjnego rysu podróży misjonarzy w XVII i XVIII wieku, dr hab. Filip Wolański odnośnie „Instrukcji edukacyjnych a praktyki podróży z preceptorem. Uwagi na marginesie staropolskiego piśmiennictwa podróżniczego” oraz dr hab. Agnieszka Jakuboszczak na temat „*Ami de voyage* w drugiej połowie XVIII wieku. Silvestre de Bellons towarzysz w zagranicznej podróży edukacyjnej Ignacego Działyńskiego”. Po wygłoszonych referatach rozpoczęto dyskusję, którą uczestnicy konferencji skoncentrowali na kwestiach związanych z miejscami podróży wybieranymi w zależności od rodzaju zakonu lub wyznania rodziny podróżującego. Zwrócono także uwagę na rolę opiekuńczą i znaczenie wychowawcze preceptora.

Następnie, po przerwie rozpoczęto obrady trzeciego panelu, którym przewodniczyła dr hab. Anna Szylar. Referaty dotyczące różnych form źródeł do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych wygłosili: prof. dr hab. Marian Chachaj „Metryki nacji i ich przydatność do badań staropolskich podróży edukacyjnych”, prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk „Sztambuch Kryspina Gericiusa jako przykład do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych” oraz dr Anna Penkała „*Za inkaust pióra i bibułę*. Koszt edukacji szlacheckich synów na przykładzie regestu wydat-

ków na Onufrego i Stanisława Szembeków z lat 1750-1762". Po wystąpieniach rozpoczęto dyskusję dotyczącą kosztów utrzymania podróznego i organizacji podróży, zwrócono uwagę na metryki nacji jako krytyczne źródło, które wymaga uzupełnień poprzez wykorzystanie sztambuchów, wykazów uczniów, a nawet testamentów. Dyskutowano także o polskich sztambuchach, które w wyniku zachowanych opisów, sentencji, podpisów, herbów, dat i miejsc podróży mogą stanowić nieocenione źródło wiedzy o podróżach. Po przerwie, w ramach trzeciego panelu wystąpili jako referenci: prof. UO dr hab., Sławomir Górzyński „Epitafia jako źródło informacji o podróżach w dobie nowożytnej – ekskurs badawczy” oraz dr Jerzy Ternes „Oracje pogrzebowe jako źródło do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych (na przykładzie rodziny Zamoyskich)”. Pierwszy dzień konferencji zakończono o godzinie 19.30.

Drugiego dnia konferencji, 12 maja 2017 roku, obrady rozpoczęto o godzinie 9.00 i przebiegały w trzech sesjach tematycznych: „Zapisy podróży”, „Korespondencja” i „Zasoby archiwalne”. Poświęcono go kwestiom związanym z zapisami z podróży, diariuszami i listami. W pierwszym panelu, któremu przewodniczył dr hab. Adam Kucharski, wystąpili jako prelegenci: mgr Marek Kunicki-Goldfinger „Społeczeństwa i sztuki w polskich diariuszach podróży po Europie w XVII wieku”, dr Aleksandra Golik-Prus „Czy gabinety osobliwości znalazły miejsce w *Itinerarium* Bartłomieja Nataniela Wąsowskiego?” oraz mgr Mikołaj Tomaszewski „Dziennik Tomasza Czapskiego jako źródło do dziejów podróży edukacyjnych w XVIII wieku”. Podczas dyskusji zwrócono uwagę na kwestie metodologiczne wynikające z potrzeby prowadzenia badań interdyscyplinarnych, a także międzynarodowych w celu porównywania z innymi diariuszami europejskimi. Rozważano także znaczenie kategorii doświadczenia w podróży i na ile wcześniejsze wyjazdy mogą wpłynąć na sposób opisu poznanej rzeczywistości przez podróżującego.

Następnie, po przerwie rozpoczęto drugi panel pod przewodnictwem prof. UO dra hab. Sławomira Górzyńskiego, w którym wystąpili: dr hab. Anna Szylar „Źródła archiwalne dotyczące wyjazdów edukacyjnych dziewcząt do szkół klasztornych w XVII-XVIII wieku (komunikat)”, dr Urszula Kicińska, „Listy Młockiego, preceptora młodych Szczuków, jako przykład źródła do staropolskich podróży edukacyjnych” oraz mgr Artur Goszczyński „Korespondencja jako źródło do badań nad podróżami edukacyjnymi synów Lwa Sapiehy”. Po referatach, podczas dyskusji poruszono kwestie związane ze znaczeniem źródeł zakonnych oraz ukazano wartości poznawcze przytoczonych przez prelegentów dokumentów przydatnych do analizy procesów podróży edukacyjnych w XVII i XVIII wieku.

Po przerwie wznowiono obrady i rozpoczęto ostatni panel dyskusyjny. Jako prelegenci udział w nim wzięli: dr Jarosław Pietrzak „Diariusz i korespondencja. Rzecz o edukacyjnej podróży Aleksandra Janusza księcia Ostrońskiego-Zasławskiego a latach 1667-1669 po krajach Europy Zachodniej i o odmienności w postrzeganiu swoich obowiązków przez preceptora i wychowanka”, dr Michał Nowicki „Kilka źródeł szkolnych do dziejów podróży edukacyjnych – z archiwów poznańskich”. Również ostatnie referaty wywołały żywą dyskusję nad relacją

między preceptorem a wychowankiem oraz różnorodnością źródeł do badań nad dziejami podróży edukacyjnych.

Dyskusja rozpoczęła część podsumowującą dwudniowe obrady, w której ponownie zwrócono uwagę na możliwość wykorzystania wielu form źródeł do dziejów staropolskich podróży edukacyjnych. Konferencja ukierunkowała uwagę na wartość prezentowanego materiału źródłowego, na potrzebę krytycznego korzystania ze źródeł i wykorzystywania oraz uzupełniania wiedzy z wielu różnych form dokumentów. Zwrócono uwagę na badanie kontekstualne, gdyż charakter podróży edukacyjnych był zawsze umiejscowiony w konkretnym czasie, zależny od warunków społeczno-politycznych. Obrady podsumował prof. dr hab. Marian Chachaj przedstawiając pola badawcze dla przyszłych dociekań i analiz.

Urszula Wróblewska